«ԲՆԱԿԱՆ ՄԱՐԴ» ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ՝ ԸՍՏ Դ. Հ. ԼՈՐԵՆՍԻ

ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ Վ. Վ.

Դ. Հ. Լորենսն անգլիական գրականության ամենանշանավոր գրողներից է՝ ընթերցողին հայտնի իր յուրօրինակ, հակասական գաղափարներով: Լորենսն ստեղծագործական կյանքի ընթացքում խրախուսել է իր ընթերցողներին վերադառնալ բնական արմատներին, զգալ բնությունից տրված ուժը, լինել ազատ և վայելել կյանքը, որն անընդունելի էր իր ժամանակակիցների համար, քանի որ փորձում էին այս կամ այն երևույթին գիտական բացատրություն տալ: Եթե բացատրությունը գիտական չլիներ և հիմնված լիներ պարզապես հույզերի, զգացմունքների, ներըմբռնման վրա, ապա չէր կարող արժանահավատ համարվել և չէր կարող ընդունելի լինել գիտակից մարդու համար, քանի որ դրանք մարդուն կարող էին տանել ինքնակործանման: Ժամանակակիցները կարծում էին, որ գիտությունը երբեք չի կարող կեղծ պատկերացումներ տալ շրջապատող երևույթների մասին:

«Ամերիկյան դասական գրականության ուսումնասիրություն» աշխատության մեջ Լորենսը դիմում է առասպելաբանությանը՝ փորձելով Ադամի և Եվայի աստվածաշնչյան պատմության միջոցով նկարագրել «բնական մարդու և գիտակից մարդու» տարբերությունը. «Սկզբում Ադամը ճանաչեց Եվային, ինչպես վայրի կենդանին է ճանաչում կողակցին իր բնազդների, ոչ թե բանականության շնորհիվ, որը հատուկ է բնական մարդուն: Հետո սկսվում է խնձորի պատմությունը: Գիտակցությունը դրդում է Ադամին զգալ, թե ինչ է ամոթը: Նա սկսում է գիտակցել, որ մարմինը նախ և առաջ անհրաժեշտ է սնունդ հայթայթելու համար: Այսինքն՝ մարմինը պետք է տքնաջան աշխատի, որպեսզի սնվի: Գիտակցությունը մարդու մեջ ինքնազոհաբերության զգացում է առաջացնում: Այնուհետև հին Ադամի մտածելակերպը չորս հազար տարվա ընթացքում հետզհետե սկսում է փոխվել»[1]: Ժամանակակից մարդու ինքնակործանումը Լորենսը նկարագրում է հետևյալ կերպ. «Քանի դեռ մարդն ընդունակ չէ ապրելու իրական զգացմունքներ, նա դատապարտված է ինքնակործանման: Մեր էությունը կարիք ունի զգալու այն բոլոր հաճելի զգացումները, որոնք բնությունը շնորհել է մարդուն»[2]: Այս հատվածը նկարագրում է մարդկությանը բնորոշ պայքարը բնազդի և բանականության միջև:

---

[1] **Lawrence D. H.** *Phoenix. The Posthumous Papers of D. H. Lawrence (Edited by Edward D. McDonald), New York, 1968, p. 770.*

[2] **Lawrence D.H.***Studies in Classic American Literature (Edited by Ezra Greenspan, etc.), Cambridge, 2003, p. 2.*

Ինչպես Ֆրոմն է պնդում, մարդիկ ձգտում են խուսափել զգացմունքներից, որպեսզի չզգան իրենց անհատականությունը[3]: Ըստ Լորենսի՝ սա ինքնասպանության գործընթաց է. «Բոլոր մարդիկ անում են այն, ինչ իրենց նախնիներն էին անում՝ նրանք սպանում են բնական մարդուն՝ հին Ադամի մարմնի զգացմունքները, կարիքները: Սա նման է ինքնասպանության»[4]:

«Կենսահարաբերություն, գրականություն և գրաքննություն»՝ «Քոմփաս» հրատարակության գրքի նախաբանում Հարրի Մուրը գրում է. «Ուշադիր կարդացողները շուտով հայտնաբերում են, որ Լորենսն իրականում իմաստուն մարդ է, որին ոչ թե կենսահարաբերությունն է հետաքրքրում, այլ կյանքն առհասարակ: Իսկ կյանքը բաղկացած է ոչ միայն կենսահարաբերությունից, այլ հաճելի զգացմունքներից և սիրուց՝ որպես մեխանիկական քաղաքակրթության հիմնական հակադրություն[5]:

Լորենսը շեշտում է մարմինը՝ միայն մարմնի և բանականության միջև հազարավոր տարիների ընթացքում առաջացած անհավասարակշռությունը շտկելու համար: Մուրը այս մասին ևս գրում է իր գրքի նախաբանում. «Լորենսը ժամանակակից աշխարհում փորձում է հավասարակշռություն պահպանել մտավոր և զգայական համակարգերի միջև, որին դասվում է ոչ միայն կենսահարաբերությունը, այլև մարդու մյուս բոլոր զգացմունքները: Նա շեշտում է բնական մարդուն հատուկ կիրքն ու զգացմունքները, որովհետև մարդկությունն այդքան ժամանակ արհամարհել է դրանք: Նա չի ցանկանում ոչնչացնել մտավոր գործընթացները, այլ փորձում է դրանք բնականոն կերպով հավասարակշռել զգացմունքների հետ»[6]:

Սա այն բանի ճշգրիտ նկարագրությունն էր, ինչ Լորենսը փորձում էր անել: Լին Շվարցը մի քանի պատճառ է նշում, թե ինչու Լորենսի մտքերը չէին ընդունվում գրական աշխարհում. «Լորենսը կրքոտ գրող է, իսկ մեր ճաշակն այլ է, մենք անսիրտ ենք: Քաղաքական և սոցիալական ցնցումների դարաշրջանում հեգնանքը, թերահավատությունը, հիասթափությունը դարձել են մարդկանց լավագույն ընկերները»[7]:

Ադելմանի գրքի նախաբանում Սանդրա Գիլբերտը ժամանակակիցների շրջանում Լորենսի մտքերի ճիշտ չընկալվելու առնչությամբ նույն պատճառներն է թվարկում. «Նա չափազանց լուրջ է, նրա մեջ բացակայում է հեգնանքը: Եվ նա տեղյակ է այդ մասին: Լորենսը շատ դժգոհ է, որ իր ժամանակակիցները կեղծում են զգացմունքները»[8]:

---

[3] **Erich Fromm.** *The Art of Loving, New York, 1956, p. 11.*

[4] **Lawrence D. H.** *Phoenix, The Posthumous Papers of D. H. Lawrence, p. 771.*

[5] **Harry T.** *Moore, Sex, Literature and Censorship, New York, 1959, p. 8.*

[6] *Նույն տեղում, էջ 27:*

[7] **Adelman G.** *Reclaiming D. H. Lawrence: Contemporary Writers Speak Out, Lewisburg, 2002, p. 42.*

[8] *Նույն տեղում, էջ 3:*

Լորենսը ցավով նշում է, որ ժամանակակից աշխարհի կործանման հիմնական պատճառներից է այն, որ մենք սովորել ենք զգացմունքներին չտրվել, քանի որ դրանք կարող են մեզ լրջորեն վնասել. «Մի՛ վստահիր ոչ մեկին, մի՛ տրվիր զգացմունքներին,- ահա սա է այսօրվա կարգախոսը: Վստահի՛ր մարդկանց՝ դատելով նրանց ըստ կարողության: Նյութապաշտությունը սպանում է բնական մարդու տեսակը, նրա զգացմունքները, կիրքը, սերը մյուսների նկատմամբ, քանի որ բնական մարդու հույզերը ժամանակակից մարդկանց համար ծիծաղելի են և ճղճիմ: Նրանք վստահում են միայն բանականությանը: Բնական մարդու և ժամանակակից աշխարհի միջև անդունդը շատ մեծ է: Իրական զգացմունքները հնարավոր է զգալ միայն մարմնի միջոցով: Մարմնական կյանքը զգացմունքային և հուզական կյանքն է: Մարմինը զգում է իրական քաղց, իրական ծարավ, ուրախություն, արևի ջերմություն, ցուրտ, իրական հաճույք, վարդերի բույր, իրական բարկություն, սեր, կիրք, ատելություն, ցավ: Բոլոր այս զգացողություններն անհնար է զգալ ուղեղի համակարգի միջոցով: Այդ զգացմունքները պատկանում են մարմնին և ճանաչվում միայն գիտակցության կողմից»[9]*:*

Սա, իսկապես, հետաքրքիր վարկած է, և Լորենսն այն պնդում է անընդմեջ՝ տարբեր ձևակերպումներ տալով նույն գաղափարին: Ըստ նրա՝ ամեն ինչ զգում ենք մեր մարմնով: Միտքը պարզապես գրանցում է փաստերը՝ մարմնի զգացողությունները: Սա թերևս անբնական թվա, սակայն այս հայտարարության մեջ ճշմարտություն կա, եթե մարդը սկսի լրջորեն խորհել այդ մասին: Զգացմունքները կասկածի տակ են դնում բանականությանը հակվածները: Սակայն նույնիսկ նրանք չեն կարող հստակ բացատրել, թե որտեղ են սկզբում առաջանում զգացմունքները՝ գլխուղեղո՞ւմ, թե՞ մարմնում: Արդյոք ուղե՞ղն է առաջինը զգում դրանք, ապա ազդանշանը փոխանցում մարմնին, թե՞ մարմինն է ավելի շուտ զգում, ապա ուղեղը գրանցում այդ փաստը: Ճնշվածությունը, ընկճախտը, անհանգստությունը մարմինն ավելի շուտ է զգում, քան ուղեղն ունակ է այն գրանցելու:

1929 թ. գրված «Այս նկարների նախաբանը» («Introduction to These Paintings») էսսեում Լորենսն առաջ է քաշում ուշագրավ մի վարկած արևմտյան ավանդույթում Վերածննդից սկսած մարմնի կարիքները ստորադասելու վերաբերյալ: Լորենսի կարծիքով, անգլիացիներն ու ամերիկացիները կաթվածահար են եղել վախից և այդ օրվանից ի վեր սկսել են ստորադասել մարմնի բնական ցանկությունները, պահանջմունքները[10]*: Այս վախի զգացումն առաջացել է դեռևս Շեքսպիրի ժամանակաշրջանում՝ հասարակական հոռի երևույթների, մասնավորապես սիֆիլիսի տարածման պատճառով: Կենսահարաբերությունը*

---

[9] **Lawrence D. H.** *A Propos of Lady Chatterley's Lover, Phoenix II (Edited by Harry T. Moore, etc.), New York, 1971, pp. 82-111.*

[10] *Տե՛ս* **Lawrence D. H.** *Selected Literary Criticism (Edited by Anthony Beal), New York, 1986, p. 53:*

սարսափ էր ներշնչում մարդկանց[11]: Սիֆիլիսը նոր երևույթ էր Անգլիայում XV դարավերջին. «Անգլիայում անգամ թագավորական ընտանիքները տառապում էին սիֆիլիսից: Էդվարդ VI-ը և Էլիզաբեթը ծնվել էին՝ ժառանգելով այդ հիվանդությունն իրենց նախնիներից»[12]: Թյուդորներն ու Ստյուարդները մահացել են այդ հիվանդությունից: Այս ժամանակահատվածում Անգլիայի և Շոտլանդիայի առօրյայում արդեն ձևավորվել էր «pox on you» արտահայտությունը, որն անեծքի մի տեսակ էր՝ ներառելով «սիֆիլիս» բառը: Սա թերևս ցույց է տալիս, որ վախի զգացումը այդ հիվանդության նկատմամբ իրական էր և պղտորում էր այդ ժամանակաշրջանի մարդկանց հոգեկան աշխարհը՝ մեծապես ազդելով նրանց սեռական կյանքի վրա: Ազնվական խավը անգամ սկսում է սահմանափակել մարմնական զգացմունքները՝ հիվանդությունից խուսափելու համար: Իրական, բնական կենսահարաբերությունն անհնար էր ունենալ նման վախը սրտներում[13]:

Այսպիսով, այս վախը բույն է դնում մարդկանց գիտակցության մեջ, և կենսահարաբերությունը սկսում է նույնացվել վախի զգացման հետ: Լորենսի կարծիքով՝ այս վախը նաև ստիպում է մարդուն սահմանափակել իր շփումը մարդկանց հետ՝ հանգեցնելով այն բանի, որ մարդիկ սկսում են ավելի շատ վստահել գիտությանը՝ հեռանալով բնական արմատներից[14]: «Բնազդների միջոցով է հնարավոր, որ մարդիկ ճանաչեն իրար մարմնապես: Միայն բնազդաբար է հնարավոր զգալ դիմացինի հուզերն ու ապրումները: Երկու մարդկանց միջև հրապուրանքը բնազդաբար է ծագում և ոչ թե գիտակցաբար»[15]: Լորենսի կարծիքով՝ ժամանակակից մարդիկ, մասնավորապես՝ Անգլիայում և Ամերիկայում, իրականում չեն զգացել իրական, ճշմարիտ սեր, կիրք, քանի որ սպանել են իրենց մեջ բնազդներին հետևելու ցանկությունը[16]: Հասարակական խնդիրներով զբաղվող գիտնականներին Լորենսի գաղափարները կարող են չափազանցություն թվալ, սակայն նրանք հաստատում են, որ Լորենսի արտահայտած մտքերում ճշմարտություն կա:

Ինչպես Գարրի Վոթսոնն է հաստատում «Դ. Հ. Լորենս և խղճուկ մարմին» էսսեում, Լորենսն իր պնդումները վերցրել է Մաքս Վեբերի տեսությունից՝ ավելացնելով սեփական գաղափարներն իր էսսեում: Վեբերի «Բողոքական էթիկան և կապիտալիզմի հոգին» աշխատության մեջ Լորենսն իրեն հոգեհարազատ մտքեր է գտնում և գրում, որ բուրժուական գիտակցությունը վախ և ատելություն է սերմանում տղամարդկանց և

[11] Նույն տեղում, էջ 53:
[12] Նույն տեղում, էջ 54:
[13] Նույն տեղում, էջ 57:
[14] Նույն տեղում, էջ 58:
[15] Նույն տեղում:
[16] Նույն տեղում, էջ 59:

կանանց հոգիներում բնազդային, ինտուիտիվ մարմնի նկատմամբ[17]: Քանի որ վախն ու ատելությունը պատճառաբանված էին, մարդիկ սկսում են ճնշել բնազդները: Անշուշտ, այս գաղափարները տարածողները հասարակության մեջ մեծ ազդեցություն ունեցող մարդիկ են:

Ինչպես Փալմերն ու Բալդիքն են նկատել, անգլիական գրականությունը, պատմությունը, բարքերն ու սովորույթները որպես առարկա առաջին անգամ Հնդկաստանի քոլեջներում են դասավանդվել՝ երեխաներին ավելի քաղաքակիրթ դարձնելու համար: Այն կիրառվում էր որպես գենդերի և դասակարգերի վերահսկողության գործիք[18]: Ըստ Լորենսի՝ ահա այս կեղծ բարոյագիտությունն է, որ մարդկանց դարձնում է ռոբոտ:

Այսպիսով, բնական մարդը, ըստ Լորենսի, ուժգին ցանկության, սիրո, կրքի հետևանքով առաջացած հարաբերությունների կողմնակիցն է, երբ մարդն ասես կորցնում է տեղի և ժամանակի զգացողությունը և ձուլվում տիեզերքին:

КОНЦЕПЦИЯ Д. Г. ЛОУРЕНСА О "ЕСТЕСТВЕННОМ ЧЕЛОВЕКЕ"

ОГАНЕСЯН В. В.

Резюме

Концепция Д. Г. Лоуренса о "естественном человеке" основана на идее о том, что человек отошел от своего природного естества и пренебрег тем, что, в первую очередь, он является чувственным существом, подверженным страстям, наделенным интуицией и свободным в биокоммуникациях. Д. Лоуренс сравнивает современного человека с роботом, ограничивающим свои чувства в силу нежелательного вмешательства сознания.

THE CONCEPT OF D. H. LAWRENCE ON "THE NATURAL MAN”

V. HOVHANNISYAN

Abstract

The concept of D. H. Lawrence on the "natural man" is based on the idea that a person has departed from his nature and ignored the fact that first of all he is a sensual creature, prone to the passions, endowed with intuition and free in biocommunication. D. H. Lawrence compares modern man with a robot, limiting his feelings due to unwanted interference of consciousness.

---

[17] *Տե՛ս D. H. Lawrence on Hardy and Painting, Study of Thomas Hardy and Introduction to these Paintings,Cambridge,1985, p. 61:*

[18] *Տե՛ս* **Stephen Slemon.** *Teaching and End of Empire, College Literature, UK, 1992-1993, p. 153:*